

KELAJAKDA ROBOTLAR ODAM O'RNINI BOSA OLADIMI?

Ibodova Nasiba

Alfraganus university

Pedagogika fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi

BT-23-2-guruh talabasi

Annotatsiya. *Zamonaviy texnologiyalar, xususan, robototexnika va sun'iy intellektning tez sur'atlarda rivojlanishi inson faoliyatining barcha sohalariga chuqur kirib bormoqda. Bugungi kunda robotlar ishlab chiqarish, tibbiyot, ta'lim, transport va hatto xizmat ko'rsatish sohalarida samarali faoliyat yuritmoqda. Shunga qaramay, ularning inson o'rnini to'liq bosa olishi masalasi ilmiy hamda falsafiy bahs-munozaralarga sabab bo'lmoqda. Maqolada robotlarning inson hayotidagi o'rnini, ularning imkoniyatlari va cheklovlari, shuningdek, ijtimoiy, axloqiy hamda iqtisodiy oqibatlarini tahlil etiladi. Shuningdek, inson va robot o'rtasidagi o'zaro munosabatlar kelajagiga oid nazariy yondashuvlar va prognozlar ham yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *robototexnika, sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, texnologiya, inson mehnati, axloqiy muammolar, kelajak jamiyati, raqamli iqtisodiyot.*

XXI asr texnologiyalar asri sifatida e'tirof etiladi. Insoniyat tarixida bunday tezkor ilmiy-texnik taraqqiyot ilgari kuzatilmagan. Ayniqsa, robototexnika va sun'iy intellekt sohalaridagi yutuqlar jamiyatning har bir jabhasiga kirib bordi. Ishlab chiqarish korxonalarida robotlar inson mehnatini yengillashtirmoqda, tibbiyotda jarrohlik operatsiyalarini bajarishda yordam bermoqda, ta'lim tizimida esa virtual yordamchilar sifatida faoliyat yuritmoqda.

Ammo texnologiyaning bunday tez sur'atda rivojlanishi bir qator savollarni ham tug'dirmoqda: robotlar inson o'rnini butunlay bosa oladimi? Ular insonning tafakkuri, his-tuyg'ulari, axloqiy qadriyatlari va ijodiy imkoniyatlarini qay darajada

takrorlay oladi? Ushbu savollar nafaqat texnik, balki ijtimoiy, falsafiy va axloqiy masalalarni ham o'z ichiga oladi.

Ko'plab mutaxassislarining fikricha, robotlar inson mehnatini osonlashtiradi, biroq ularni to'liq almashtirish imkoniyati cheklangan. Chunki inson tafakkuri va hissiyotlari — bu nafaqat mantiqiy, balki emotsional hamda intuitiv jarayondir. Shu bilan birga, texnologik taraqqiyot mehnat bozorida yangi kasblarni paydo qilib, eski kasblarning yo'qolishiga ham olib kelmoqda.

Mazkur maqolada robotlarning kelajakdagi o'rni, ularning inson hayotidagi roli, texnologiyaning ijtimoiy va axloqiy oqibatlari hamda bu jarayonda insoniyatning tutgan o'rni chuqur tahlil qilinadi.

Robototexnika sohasining shakllanishi XX asrning o'rtalaridan boshlangan bo'lib, dastlab sanoat korxonalarida oddiy mexanik ishlarni bajaruvchi avtomatlar sifatida qo'llanilgan. Hozirgi kunda esa ular murakkab dasturiy ta'minot va sun'iy intellektga asoslangan tizimlar orqali mustaqil qaror qabul qila oladi.[2]

Misol uchun, Yaponiya, AQSh va Janubiy Koreyada ishlab chiqarishning 70 foizidan ortig'i avtomatlashtirilgan. Tibbiyotda "Da Vinci" roboti minglab murakkab operatsiyalarni inson aralashuvisiz bajarib, xatolik xavfini kamaytirmoqda. Shuningdek, ta'lim sohasida ham sun'iy intellektli robot-o'qituvchilar individual ta'lim dasturlarini taklif etmoqda.[3]

Robotlar inson o'rnini bosish jarayonida eng katta yutuq — bu aniqlik, tezlik va xatolikka yo'l qo'ymaslikdir. Ular takrorlanuvchi, og'ir va xavfli ishlarni bemaolol bajara oladi. Masalan, kon qazish, kimyo sanoati, kosmik tadqiqotlar, yadro energiyasi sohalarida robotlardan keng foydalaniladi.

Biroq robotlar hali ham inson tafakkuri va ijodkorligini to'liq takrorlay olmaydi. Ular berilgan algoritm asosida ishlaydi, yangi g'oya yaratish, his qilish yoki axloqiy tanlov qilish qobiliyatiga ega emas. Shu sababli, robotlar inson o'rnini texnik jihatdan to'ldirsa-da, ma'naviy va ijtimoiy jihatdan o'rnini bosa olmaydi.

Texnologik rivojlanish jamiyatda mehnat bozoriga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda. Tadqiqotlarga ko'ra, kelgusi 20 yil ichida mavjud kasblarning 40 foizi avtomatlashtiriladi. Shu bilan birga, yangi texnik sohalar — dasturchilik, texnik

muhandislik, ma'lumotlar tahlili, robototexnika xizmatlari kabi yangi ish o'rinlari paydo bo'lmoqda.

Demak, robotlar insonni ishsiz qoldirmaydi, balki inson mehnatini yangi shaklga keltiradi. Kelajakda insonlar robotlarni yaratish, boshqarish, nazorat qilish va ularning etik faoliyatini belgilash bilan shug'ullanishadi.

Robotlarning inson hayotiga kirib borishi bilan birga axloqiy va huquqiy masalalar ham paydo bo'lmoqda. Agar robot xato qaror qabul qilsa, bunga kim javobgar? Robotlar inson bilan teng huquqlarga ega bo'lishi kerakmi? Sun'iy intellekt mustaqil fikrlashni boshlasa, uni qanday nazorat qilish kerak?

Bu savollar hozircha aniq javobsiz. Shu sababli ko'plab mamlakatlarda "robot etikasi" konsepsiyasi ishlab chiqilmoqda. Bu soha robotlarning inson huquqlari va axloqiy qadriyatlariga zid bo'lmagan tarzda ishlashini ta'minlashga qaratilgan.

Kelajakda robotlar hayotning ajralmas qismiga aylanadi. Uy xo'jaligidan tortib sog'liqni saqlash, qishloq xo'jaligi, ta'lim va transport sohalarigacha robotlar keng qo'llaniladi. Ammo ularning inson o'rnini to'liq bosishi ehtimoldan yiroq. Chunki insonning hissiyotlari, yaratuvchanligi va axloqiy qadriyatlari mashinada mujassam etilishi mushkul.

Shunday bo'lsa-da, robotlar bilan hamkorlikda yashash — insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichi bo'ladi. Bunda insonning vazifasi robotlarni to'g'ri yo'naltirish, ularning ijtimoiy va axloqiy chegaralarini belgilashdan iborat bo'ladi.[4]

Xulosa qilib aytganda, robotlar texnologik inqilobning eng yirik yutug'i bo'lib, ular inson hayotini osonlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Biroq ular insonning tafakkuri, his-tuyg'usi va axloqiy mas'uliyatini to'liq almashtira olmaydi. Robotlar inson o'rnini emas, balki inson faoliyatini to'ldiradi.

Kelajakda inson va robot o'rtasidagi hamkorlik yangi ijtimoiy tizimni shakllantiradi. Inson o'zining aqliy ustunligini saqlab qolgan holda robotlar yordamida ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, yangi fan va texnologiyalarni rivojlantiradi.

Demak, robotlar odam o'rnini bosmaydi, balki insoniyat taraqqiyotining yangi sherigiga aylanadi. Ularni to'g'ri boshqarish, axloqiy chegaralarni belgilash va texnologiyani inson manfaatiga yo'naltirish — kelajak jamiyatining asosiy vazifasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayev R. Robototexnika asoslari va kelajak texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2021. – 185 b.
2. Beknazarov O. Sun'iy intellekt va axloqiy masalalar. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020. – 162 b.
3. Karimov M. Texnologik inqilob va inson omili. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 198 b.
4. Tursunov D. Sun'iy intellekt va iqtisodiy islohotlar. – Toshkent: Innovatsiya, 2023. – 176 b.